

ШКОЛСКИ ГЛАСНИК

ЛИСТ ЗА ШКОЛУ И УЧИТЕЉЕ

Бр. 20.

У Новом Саду, 31. децембра 1909.

Год. II.

САДРЖАЈ: Пословници среских учитељских зборова, од М. М. — Наставна основа. — О учитељеву опхођењу са школеком децом, од Ж. Алексића. — Данашња јавна настава у Немачкој. — Школа и настава: Просвета у Украјини. — Учење мађарског језика у немађарским школама. — Учитељство: Представка комб. среског учитељског збора за ослобођење од појачке дужности. — Међусобно упознавање словенског учитељства. — Скупштина јужно-угарског учит. удруж. — Бедно стање учитеља у Хрват. и Слав. Конгрес хановерских учит. Путујући учитељи у Бос. и Херцеговини. — Питомци из Босне и Херцеговине за вишу педагогију. — † Кузман Миловановић. — Преглед књига: L' Evolution Creatrice, Henri Bergson, приказ од др. П. Радосављевића. — Белешке. — Нове књиге.

Пословници среских учитељских зборова.

Пре десетак година кад смо започели одржавање среских учитељских зборова, створили смо на истима и пословнике. Радил смо по тим пословницима од 1898—1909. За сво то време не сећамо се да је било жалбе међу нама, да ти пословници не ваљају и да би их требало мењати. Нећмо бити тако конзервативни да тврдимо, е ти пословници могу бити добри за вечита времена, али дужност нам је дотаћи се те појаве, да нигде нисмо још чули да се стварно изнесу недостатци данашњих пословника. У самим ширим круговима учитељским није се та потреба ни појавила да се пословници мењају, него је неким члановима био повод за донашање новог пословника то, што је Шк. Савет пре неколико година тражио да пословници буду једнолики нарочито у овим тачкама, које говоре о материјалној страни за одржање седница.

Но те измене дају се и на једноставнији начин исправити и то споразумном стилизацијом дотичних места у пословнику. Те измене држимо, да ни они који заступају донашање нових пословника не сматрају тако важним факторима, да се због њих наново израђују сви пословници од носно један општи. А ако се донашањем нових пословника мисли стварати нов начин при вођењу седница са ограничењем неких наших права при раду и расправљању у седницама онда у то не би требало да улазимо. Зборови или конференције учи-

тељске то су братски састанци за договор и измену мисли о нашем васпитачком раду или спољашњем и унутрашњем уређењу школе. Свака добра мисао, свака језгровита реч добро је дошла у таком зборисању. Слабачка мисао, једнострани пазор не треба да добије полета ни онда, ако би се званичном махинацијом хтело то да постигне. А докле год је пословник израз што ширег и слободнијег рада, дотле је он јемац да једнострани погледи неће бити наметнути целом збору. Унесу ли се у пословник извесна ограничења, може доћи време да ће баш они зажалити на неслободоумље пословника, који су ишли за унашањем једностраности у њега.

У последње време појавиле се иако у мањој мери, извесне тежње при гласању у среским зборовима. Наиме: нашло се чланова који су држали, да ће се тајним гласањем моћи постићи оно за чим они теже. Да оснаже то своје мишљење, приписивали су тајном гласању неку модерну вредност. За ово им је свакојакo служно као углед, онај покрет који се јавља у тежњама за реформисањем изборног система при посланичким изборима за државни сабор. Но то није једно и исто. Културним питањима, питањима наставе и васпитања, није данас никакав комплимент ако се морају решавати тајним гласањем. Таким гласањем решавала се питања школе и просвете у средњем веку и у добу инквизиције. Још мање је похвално да се људи васпи-

тачи, носиоци просвете, у решавању животних просветних питања надгласавају тајним гласањем. Код просветних питања одлучују темељни и убедљиви разлози основани на резултатима научним, а не сила и многобројност гласачка. Ово се још одржава у недовољно културним масама. У онаким приликама, где дотичне масе не руководи идеалан циљ, етички принцип, где су оне неодлучне због своје довољно некристалисане воље, ту се још употребљује као помоћно средство за махинацију тајно гласање, али и то против евентуалног власничког терора, а какав власнички терор стоји посреди код нас, кад ми у својим зборовима имамо права сами између себе да сређујемо наше ствари. Или зар да у млађим друговима негујемо неодлучност и плашњу од обзира ових или оних, увођењем неких тајних процедура. Ми држимо да то ако се и сматра за неко добро помоћно средство у борби о неки престиж и неку надмоћ, свугде може бити пре на свом месту, него код нас учитеља.

У осталом при избору часништва и по досадашњим пословницима допуштено је послужити се листићима, дакле тајним гласањем, али од тога не треба још даље ићи. Стога зараније скрећемо пажњу наших учитељских другова на све те моменте, да при евентуалном донашању на расправу или и самом расправљању о пословнику имају пред собом онај пут, који нас води нашој идеалној сврси која је свима просветним радницима излаз за тачка, а не трутне потребе једностраних погледа овог или оног члана неке друштвене партије. Тежње појединих друштвених група за својим материјалистичким развитком су пролазне вредности, а над свима нама је један виши циљ, циљ етичког појимања живота.

Ми учитељи дужни смо у првој линији томе циљу бити неимари! Које то није светиња, тај не може прећи праг просветног храма!

М. М.

Наставна Основа,

У спроведбеној наредби Шк Савета, истиче се да је „при пресуђивању градива за наставу, одлучило педагошко гледиште, које захтева, да се узме у обзир: 1. Шта могу деца да схвате и да учине својом

душевном својином? 2. Колико је фактично потребно да дете научи? 3. Коликим временом располагамо у народној школи?„ Но у тој наредби каже се и то: да је „нова наставна основа израђена са нарочитим обзиром на шесторазредну неподељену школу. Према томе у њој је минимално градиво, које треба да се обради у такој школи. У школама са више учитељских снага израђиваће се то градиво не само опширније, него ће се по могућству и проширити круг.“

Ко после овога загледа у градиво Наставне Основе н. пр. код природописа, повеснице или земљописа у V и VI. разреду, тај ће хтео не хтео морати посумњати у оне тврдње под 1. 2 и 3. тачком. Још мање ће после тога учитељи стећи уверење, „да је Наставна Основа израђена са нарочитим обзиром на шесторазредну неподељену школу“, „јер ако се одабере сувише градива“ — вели F. Hollkamm у Рајновој Енциклопедији („Einklassige Schule“) — „неће се исто у ограниченом времену, доста темељно обрадити ни доста учврстити“. У осталом не треба претерати и наређати онолико градива које и лајку може бити на први поглед јасно, да се не може обрадити ни у школи са подељеним разредима, а камо ли у шесторазредној школи са једним учитељем. Уз то треба знати шта се хоће с којом јединицом. Ако се уносе у обраду биљке које су важне са своје лековитости, онда пре гусомаче (хоћу нећу — bursa pastoris) и дивизме (verbascum officinale) има познатијих у домаћем лекаству (целен, жалфија, боквица и т. д.). Но колико се учитеља бави проучавањем лековитог биља и колико су предспреме добили у томе у учитељској школи? Била би заиста велика добит кад бв се ботаника у школи свела на културно и лековито најважније биље, али ћемо затим канда још дуго чекати. Добри уџбеници би томе много помогли. Но да су ти уџбеници напред израђени, они би и наставној основи много помогли, јер би се већ при изради њиховој опазило, да није могуће око 150 животиња узети у обим наставног градива и то сваку као посебну јединицу, умесније је да се као посебна јединица одредило по неколико представника поједи-

У
Н
И
В
Е
Р
З
И
Т
Е
Т
С
К
А

Б
И
Б
Л
И
О
Т
Е
К
А

них фамилија, при чему би се споменуле и остале сродне животиње које су вредне спомена. Ми видимо да је у томе много боље стилизована наставна основа за школе у краљевини Србији, јер се већ из саме стилизације види, да стоји на биолошком проучавању живота у природи.

У Наст. Основи стоји додуше „да учитељ из сва три царства, бира такве предмете, чија главна обележја јасно истичу обележје целе групе и око ових група сродне“, но то је по нашем мишљењу недовољно упутство код толиког опсежног градива.

Наст. Основа одмах после оне три напред истакнуте тачке, вели: „Не смемо потребном градиву спречити улазак у школску наставу, само зато, да нам се не би пребацило оптерећивање деце“. Пажња да се деца не преоптерете, данас је једно важно наставно начело у свих школских и наставничких кругова. То је и тамо веома важно, где се сва нашта обрађује на матерњем језику. Колико се тек више мора онда у нас пазити да не буде преоптерећености! Јер са преобилним материјалом никако се не може довести у склад убеђење Наст. Осн. да „дете хоће да учи“. Да ли дете хоће да учи у опште, казаће своју реч експериментална педагогија, а ми из дугогодишњег искуства сви можемо рећи, да је мале проценат деце у којима је већ интерес за учењем, напротив и покрај уметног настојавања наставничког, да се интерес за учењем развије што јаче, не постижу се у томе они успеси какви би се могли очекивати, а далеко је свакојак онај степен, који би могао важити као позитивна тврдња, да дете хоће да учи. У истину дете не воле учити, учити у буквалном смислу садашње наше наставе. Оно што дете воле или хоће, то није воља за учењем, меморирањем, него инстинкт разгледања, упознавања са разним предметима и околностима. И тако посредним начином што се прими то и остане дуже и трајније у деце, но ту би онда требала Шарелманова школа или Толстојева или Отова а најмање имају деца наклоност да савлађују разна опсежна наставна градива, која им се у разним наставним плановима и нашим и туђим пружају.

Исто тако могло би се расправљати о

оној тврдњи у Наст. Основи, да су „за науку, детињство и младост у опште по природном закону најзгоднији“. Ово је становиште старих педагошких погледа; оно се још задржава у царству педагогије, али са врло мало изгледа на своју трајну будућност. Ко је пратио истраживања експерименталне педагогије, ако је уз то још упоредо проучавао и способности своје школске деце кроз више година, тај ће бити брзо на чисто да су многи одељци данашњег наставног градива атак на децу умну силу и такав грех стављен је у заклању учитељу да га често Сизифовим трудом остварује. Не, о некој идеалној настави таквог природног, вишег, модернијег стила основаној на научној подлози, не може у нас бити још ни спомена, с тога се не треба заносити о децјој моћи песничким илузијама старог кова, него треба рачунати са реалним приликама, и у таким приликама темељно и са осећајем за наше јадне наставне прилике, изаћи с бојом на среду и рећи отворено шта се може а шта не. Боље је да обележимо онолико колико можемо и да то честито и спроведемо, него да на артији буде сувише а у ствари да нас та преоптерећеност збунује, те да не урадимо ништа честито, него површно. Оно прво ће нам дати обележје људи радених и свесних своје снаге, и неће нам моћи нико приговорити, а ово друге приказаће нас као свет несрећен: Много хтео, много започео, а у ствари није урадио ништа честито. Годинама је трло школу и учитељство то, што се много и разноврсних захтева на њих постављало. Свагда се према њима много дидактисало а никад се није стварности отворено погледало у очи. То није ни сад учињено овом Наставном Основом, а требало је то учинити јер је и прилика била за то. Давањем добре воље, истицањем појединих педагошких фраза које ни приближно не могу да се остваре, наша настава неће ништа добити, јер од лепих речи слабо ће што имати, а више би имала од примера. Но тога мало имамо. Говори се п. пр. у наредби на више места о концентрацији наставе. О којој се рекло све и сва па и то, да „у народној школи ваља да се све различите науке споје у једну науку, а свет да приказује као једна

целина“. Да би то још јасније било, вели се: „да настава ваља да тече тако, да се све наставне струке спајају, да би деца мислећи да рачунају учила геометрију или у свези са земљописом да уче и повесницу и обратно“. Али како се то изводи тога нема, но Наст. Осн. каже: „вешт ће учитељ умети да доводи у везу градиво разних наставних предмета, чиме ће деца олакшати и постизавати темељност у настави“. То ће чинити *вешт* учитељ, а како ће невешт? Где је њему пример за тај рад. Разуме се да ми не мислимо, да су у наредбу требале ући угледне лекције како се то ради, али је требало издати уз наредбу и Наст. Осн., одмах и методско упутство. Још боље би било да се највиша школска власт постарала, да је из појединих предмета издала засебно у књизи обрађено градиво по начелу концентрације,

јер ето и сама наредба спомиње, да „министарство признаје, да ће нова наставна основа бити за учитеље озбиљан посао, али за то је олакшало учитељству издавањем упутства“. Тако и треба! Ал' тако је онда требало и у нас поступити па би Шк. Савет са више поуздања могао очекивати, да само од учитеља и учитељица зависи потпун успех нове Наставне Основе“. Нема сумње да је лепо и идеално, не сматрати учитеље за најамнике, него за уметнике, али овде је у питању така уметност, за коју уметник није стекао још довољно знања и спреме, јер школа у којој се спремао вије му то дала, а кругови који сад захтевају од учитеља нов уметнички полет, изражавају те своје жеље на све могуће варијације само не ударају у оне акорде, који би били од животна интереса по ту учитељску уметничку способност.

О учитељеву опхођењу са школском децом.

(Читано у седници учит. збора у Ст. Футогу 2. (15.) IX. 1909.)

Сада, када смо још на почетку рада школског, неће шкодити, да поведемо реч о овој толико драгоценуј теми.

Да би школа могла својој задаћи потпуно одговорити, потребно је, да у њој ради вешт учитељ.

Вешт учитељ дужан је, — од њега се тражи, да све, што год у школи ради, до најмањих ситница, изводи у духу напредне школске наставе. Учитељ мора избегавати застарелост, а то је: „механизам у настави и окрутност у васпитавању“.

Па, како школа, није нико други, до учитељева личност, то учитељ ваља да пази, да живот школе буде свеж, незаражен, да не би закржљавио, те се напослетку и угасио.

Да живот у школи не закржљави, треба учитељу, поред наставничке спреме, извршене способности за очинско опхођење са децом. Овим се стварају велика дела, а без овога, руше још у зачетку.

Па да ли у нас свију има овога?

Ако ћемо право да кажемо, ретки су, којима се не би могло пребацити.

Размислимо само, каквим расположењем улази дете први пут у школу!

Први дани су за децу или дани среће и задовољства, или су дани пуни несреће и горког разочарања.

У оба случаја су ти први дани од трајна утецаја по децу. Шта ће дете одмах при првом уласку у школу задесити, то је чисто у руци учитељевој.

Према томе је у руци његовој и судбина детета, — живота школе.

Први дани остављају у души детињој дубоке утиске. Ти утисци провлаче се кроз све доба, које дете у школи проведе. Са тим утисцима, излази оно и у живот. Ти утисци створише, образоваше карактер човека.

Зато нека учитељ добро пази, како ће дочекати децу првих дана, те како ће опходити с децом и кроз цело време, које дете у школи проведе.

Па је ли онда умесно, да дете још првих дана искуси сву окрутност, јед, злу вољу учитељеву, па, што је још страшније, чак и батине!

Зар ћемо пре сваког педагошког средства, на прву месту употребити све и сва, само не благо очинско поступање?!

Спрото дете, ако је од куће дошло са извесним предрасудама, те ће предрасуде услед

У
Н
И
В
Е
Р
З
И
Т
Е
Т
С
К
А

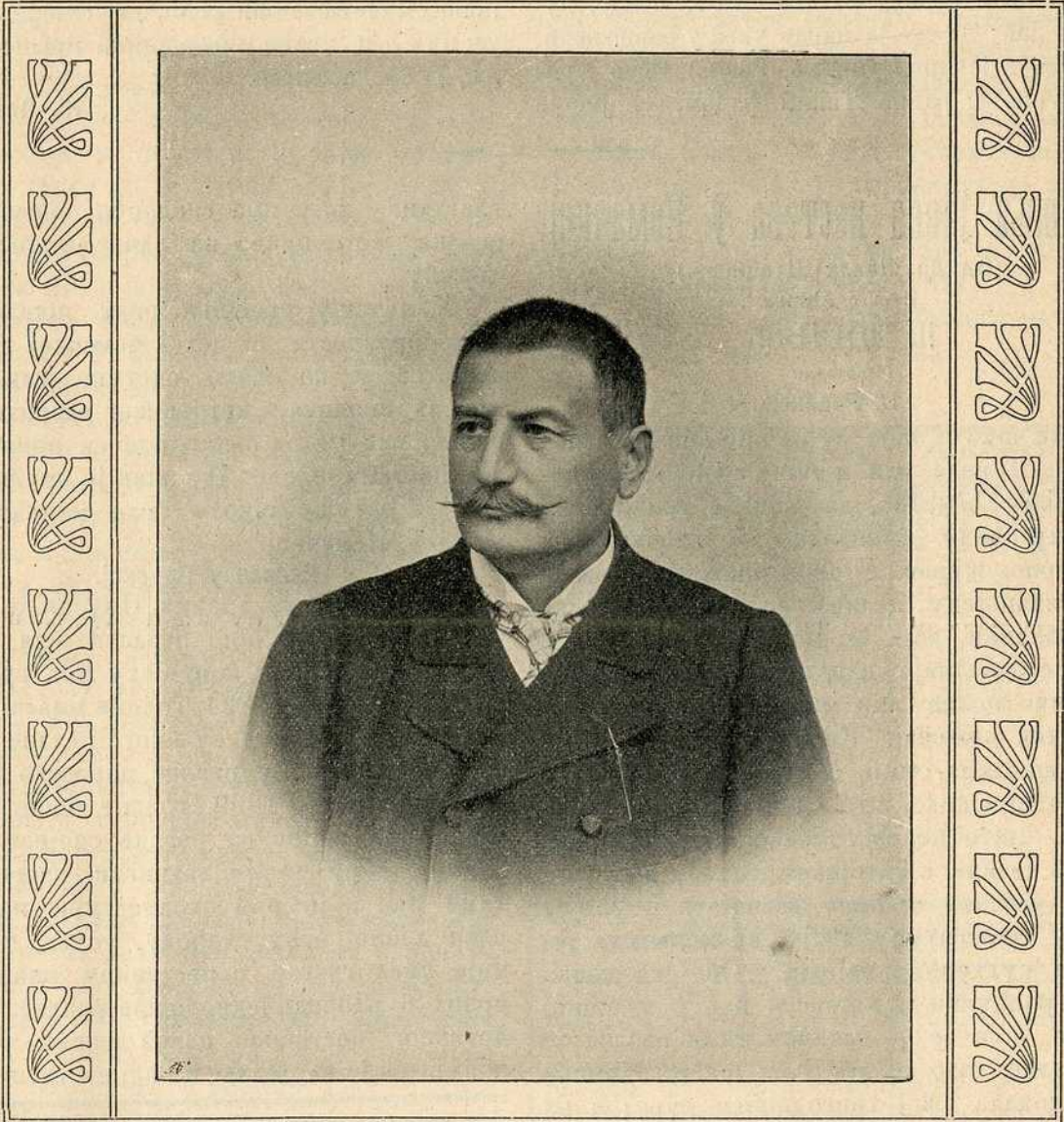
Б
И
Б
Л
И
О
Т
Е
К
А

несрећног почетка, добити свој стаалан облик у детињој души, те утврдити страх и гађење на школу за вечита времена.

Ако је пак дете слушало о школи само оно, што је и права истина, т. ј. само лепо, — улази радосно у њу, али, шта га очекује из првих дана, па и доцније?

и очинска савета. Савет родитељски чуда ствара.

Или, зар се још и сада, у овом напредном веку, мора доказивати, да је: васпитање, она интелигенција која се од школе тражи? — Да, наука без васпитања ништа не вреди!

† **Вељко Константиновић**, умиров. учитељ
добротвор народне просвете.

Одмах, још за првих дана, неспретност учитељева може да збрише за навек ону лецу и брижљиво у душу детињу усађену слику.

Тако дете се у часу изравна са оним, што је ушло у школу са штетним предрасудама. Леним опхођењем са децом, постизава се све. Никад боље дисциплине, од пријатељска

Зар није свима нама јасно, да је морал врху свега?

Васпитавајући поучавајмо. Овај начин обуке, освојно је давно и давно терен у настави. То је начело потисло стару страшну школу, чије педагошко средство беше: фиргас и многа друга печовечна средства.

WWW.UNILIB.RS
У
Н
И
В
Е
Р
З
И
Т
Е
Т
С
К
А
Б
И
Б
Л
И
О
Т
Е
К
А

„Боље милом, него силом!“ вели српска узречица, а тешко сваком раду, где сила господари, а не добра воља.

Прави учитељ, — свом узвишеном раду одани човек, олако ће вршити тешки рад свој и сигуран је за моралан успех. А да постигне тај морални успех, какав треба да је учитељ?

Учитељ ваља да је скроман, озбиљан, — предан свом позиву из дна душе; ведар, душевно јак; да му је нарав увек у равнотежи.

Овако је први учитељ, Господ Исусе Христос учио и радио. Таким радом, спојио је

исток са западом. Његово стрпљење и трпљење за истиниту науку, славе милијони Хришћана.

Па, кад је први учитељ, само благошћу својом и трпљењем својим тако сјајно успео, онда је ради сигурног успеха и нашег рада безусловно потребно, да и ми његовим стопама пођемо, учећи децу у том духу и правцу.

Чинећи тако, као што је чинио Господ, с поносом ћемо моћи рећи, да смо једини ми учитељи и прави наследници првога учитеља, Господа Спаса.

Ж. Алексић.

Данашња јавна настава у Немачкој.

(Од Др. Павла Штецнера.)

Превео Ahmed.

II. ОДЕЉАК.

(Наставак.)

D. Реалке.

Ове школе, које су се пре обично звале реалке II. реда или и више грађанске школе, имају задатак, да вишем грађанском сталежу даду прикладно образовање за практични живот. У овим школама ваља да пађу завршену целину вишег образовања они младићи, који ће доцније бити трговци и више занатлије, или који траже осредњи технички позив или мисле на средњи чиновнички положај. Карактеристично је у овим школама, чиме се уједно и одликују као више школе, што се негују два страна језика, „што ће се упоређењем основе два страна језика с матерњим језиком дух ученички у јачем степену развијати и ући у богату литературу двају знаменитих, суседних културних народа.“ Оба ова језика јесу француски и енглески као и у вишој реалци, која се у главном тиме разликује од реалке, што је на њен шестогодишњи курс додала свој трогодишњи курс; а од обе врсте гимназија разликује се реалка тиме, што су отпали стари језици и што има у опште краћи рок учења. Поред неговања именованих страних језика, од којих француски заузима централно место у целокупној настави, нарочита је пажња поклоњена матерњем језику и математичко-природним предметима, који су особито потребни младићу, кад непосредно из школе уђе у практични живот. Најважнија по-

властица, коју има сведоџба зрелости са реалке, јесте право на једногодишњу војну службу.

У питању уређења ових школа нема једнообразности по целој немачкој држави, него се у по нечем одступа или услед месних прилика и историског развитка ових школа или услед њених односа према осталим врстама школа. Ну ипак је пруско уређење и за ове школе било меродавно у осталој Немачкој. —

Реалке у Пруској.

Пре неколико година Пруска је имала сразмерно мали број реалака или виших грађанских школа, које беху под градским патронатом. Још 1894. године имала је само 43 реалке, али кад су многе реалне гимназије претворене у реалке порастао је њихов број и већ 1899. године беше 98 реалака. Но чешће су реалке спојене са заводима, који имају латински језик, те је тиме као и месним околностима наставни план добио већу слободу, услед чега се није увек слагао с наставним планом од првих 6 разреда једне више реалке. Поред дотичног наставног плана виших реалака допуштен је за реалке и овај наставни план:

ПРЕДМЕТИ:	VI	V	IV	III	II	I
Веронаука	3	2	2	2	2	2
Немачки	6	5	5	5	4	3
Француски	6	6	6	5	4	4
Енглески	—	—	—	5	4	4
Историја	—	—	2	2	2	2
Географија	2	2	2	2	1	2
Математика	4	4	5	5	5	5
Јестаственица	2	2	2	2	2	—
Физика и Хемија	—	—	—	—	3	5
Писање	2	2	2	—	—	—
Цртање	—	2	2	2	2	2
Свега недељно:	25	25	28	30	29	29

У три највиша разреда факултативно је линеарно цртање са по 2 часа. Испит зрелости уређен је аналогно као и у деветоразредним заводима а задаци на испиту одговарају задацима завршног испита на вишој реалци. Школарина је у краљевским школама 80 марака а кад се учи и латински језик као факултативан, овда је 120 марака. —

Е. Реформне школе

Поред све разноврсности виших школа ипак се у новије доба радило на уређењу нових школа и чињени су нови огледи. Полазна тачка за ове нове школе беше у томе, да се на место латинскога језика стави неки модеран језик, француски. Поред овога била је тежња, да се поменути разноврсност виших школа избегне и да се постигне што већа једноликост тиме, што се за све више школе тражила заједничка основа. Први успешан покушај у томе правцу учињен је 1878. године у Алтони, где је створена заједничка основа за реалне гимназије и за реалке. Од тога доба много је писано и говорено о томе питању и образована су удружења са задатком, да постигну јединство виших школа и да у исто време истисну класичне језике у корист модерних. Ну практични огледи остварише усамљени, док године 1890. не доби цео покрет нов полет од школске конференције, коју је сазвао цар Виљем II. Истина да се конференција изјаснила против заједничке основе за три врсте школа: гимназије, реалне гимназије и више реалке; али су нови наставни планови, који су после конференције у многим савезним државама нарочито у Пруској били израђени, показали тежњу, да се бар за обе гимназије нађе заједничка основа. У Франкфурту на Мајни покушано је 1892. године да се настави даде за основу реформни наставни план који је одступао од Алтонског наставног плана али је такође имао циљ да за реалне гимназије и за реалке створи заједничку основу.

Од тога доба прављени су реформни огледи једно за другим не само у Пруској него и другим земљама, и у 1898 години радиле су 32 више школе по реформним плановима и то: 24 школа у Пруској, 3 у Тирингији, 2 у Баденској и по једна у Саксонској, Мекленбургу, Шверину и у

Хамбургу. Понајвише беху реалне гимназије, које се одлучише за реформне планове, али су и по неке гимназије чиниле покушај. При увођењу реформних планова обично се придржаваху Алтонског или франкфуртског наставног плана, те је целом покрсту дато два главна правца и ако су, према месним приликама, учињене мале измене у изабратоме систему. Алтонски систем уведен је у 12 школа а франкфуртски у осталим. Главна разлика између оба система јесте у разређивању страних језика. У Алтони почиње с француским језиком у VI разреду као и у Франкфурту, али у Алтони почиње енглески у IV разреду и латински у III В разреду, док у Франкфурту латински почиње у III В а тек у II В енглески језик. Ради бољег разумевања ево оба наставна плана:

Алтонски.

ПРЕДМЕТИ:	Основица			Реална			Реална гимназија					
	VI	V	IV	III	II	I	IIIВ	IIIА	IIВ	IIА	IV	IA
Веронаука	3	2	2	2	2	2	2	2	2	2	2	2
Немачки	4	3	3	3	3	3	2	2	3	3	3	3
Латински	—	—	—	—	—	—	6	6	5	5	5	5
Француски	6	6	5	6	6	5	4	4	4	4	4	4
Енглески	—	—	4	5	4	5	3	3	3	3	3	3
Историја и Географија	3	3	4	4	4	3	4	3	3	3	3	3
Математика	5	5	6	5	5	5	5	4	5	4	5	5
Јестествен.	2	2	2	2	2	—	2	2	—	—	—	—
Физика	—	—	—	—	2	3	—	2	2	3	2	2
Хемија	—	—	—	—	—	2	—	—	—	—	2	2
Писање	2	2	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
Цртање	—	—	2	2	2	2	—	2	2	2	2	2
Свега недеља:	25	25	28	30	30	30	30	30	31	31	31	31

Франкфуртски.

ПРЕДМЕТИ:	Основица			Реална			Реална гимназија					
	VI	V	IV	III	II	I	IIIВ	IIIА	IIВ	IIА	IV	IA
Веронаука	3	2	2	2	2	2	2	2	2	2	2	2
Немачки	5	4	4	3	3	3	3	3	3	3	3	3
Латински	—	—	—	—	—	—	8	8	6	6	6	6
Француски	6	6	5	6	6	5	4	4	3	3	3	3
Енглески	—	—	—	3	4	4	—	—	6	4	4	4
Историја и Географија	2	2	5	4	4	3	3	3	3	3	3	3
Математика	5	5	6	6	6	5	4	4	4	5	5	5
Јестествен.	2	2	2	2	2	2	2	2	—	—	—	—
Физика	—	—	—	—	2	2	—	—	3	2	2	2
Хемија	—	—	—	—	—	2	—	—	—	—	2	2
Писање	2	2	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
Цртање	—	—	2	2	2	2	—	2	2	2	2	2
Свега недеља:	25	25	26	30	30	30	28	28	32	32	32	32

Оба наставна плана посе на себи знаке времена свога поставка; јер је алтонски постао из времена пре по што су обновљени наставни планови у 1882. и 1892.

години а што је инглески језик добио угледније место у плану, објашњује се његовим већим значајем, који има у северној Немачкој, него што га има француски језик. Други план стоји под утицајем децембарске конференције и нових пруских наставних планова од 1892. године. За основицу има скоро потпуно наставни план реалака и виших реалака; у реалној гимназији подељени су му часови тако, да латински језик, иако доцније почиње, ипак има исти број часова као и у реалној гимназији, а инглески језик има у 4 године од II В до I А исто толико часова као и у реалној гимназији за 6 година (III В до I А).

Искуство је доказало, да ученици реалне гимназије овим путем постигну циљ у 3 страна језика, те се с тога с правом могу признати ове реформне школе као нова врста деветоразредних школа. Друго је, пак, питање, да ли нас ова нова школа треба да наведе, да напустимо старе школе. С једне стране захтеви, који се стављају ученицима, нису мањи а с друге стране ваља и размислити, да је веза са гимназијом раскинута и ако је овим реформним плановима постигнута веза између реалних гимназија и реалака односно виших реалака. Међутим још је велико питање, да ли се сме ићи и даље, па да се измене и наставни план гимназије, те да створена основица за реалне гимназије и реалке важи и за гимназије, и с тога се само може одобрити, што су само неке гимназије преобраћене у реформне школе. Што ће ученик реалне гимназије за 6 година изучити латински колико му је потребно, тиме још није доказано, да ће и гимназија за исто време постићи свој задатак а да ће онда и грчки језик за последње 4 године имати довољно времена за своје напредовање, у то се сме учтиво и посумњати.

(Наставиће се).

Школа и настава.

Просвета у Украјини. Украјински (русински) лист „Прапор“ („Застава“) пише о просветним приликама међу Русинима у Гали-

цији. Тужи се да се не поштује њихова самоуправа и да они који се издају за аутономисте сасвим обратно раде. Допуштају глобљење украјинског народа, пољачење украјинских школа, уништавање украјинског свесног учитељства. Развијају грабеж и лов за уносним местима. Све је то и још многе друге неправилности узрок, да је у покрајини 64% неписмених т. ј. 5 милијуна украјинског и пољског народа живи у потпуном мраку.

35% за школу способне деце т. ј. 594.372 детета не добива никакву наставу, а 27.466 деце не користи се науком због слабог умног развитка, што је последица некултурности и и народне деморализације.

8.000 народног учитељства не може се у платама ни приближно упоредити са платама државних слугу. Преко 1000 општина немају никакве школе, а 1000 школа је таквих, које не доносе никакве користи, јер у њима један учитељ учи 100—120 деце.

Са некултурности и мрачњаштва нема солидног занатлијства, трговине, ни разумнога економисања, нако земља троши милијуне, сељаци спротују, раденици при тешком раду живе у материјалној нужди. Туђинци експлоатишу у томе крају милијуне годишње при годишњој лиценцији 2600 сељачких имања и исељавању 600.000 становништва, које половином гине у туђини са мрака и непросвећености. Из године у годину пропада хиљаду мањих сељачких имања. Има случајева где су старешине карале оне, који су одвраћали народ од крчме и пијанства. Разна уметна фабричка подухећа упропашћују и исељавају непросвећенога сељака. За украјинске школе у Галицији нико се не стара. Украјинске учитеље немилостиво прогањају пољске школске власти.

Учење немађарског језика с нарочитим погледом на најновији наставни план издан за немађарске основне школе. Јужноугарско мађарско учитељско удружење, донело је ову резолуцију:

Преко земаљског одбора да се умоли кр. министарство јавне наставе, да се издаду у што краћем року слике за очигледну наставу за градиво прописано у новој наставној основи, а њихова набавка и употреба нека буде обавезна за све немађарске школе.

Ради осигурања успеха описаног у новој наст. основи, а и ради лакшег и сигурнијег присвајања мађ. изговора молити, да се у I. разр. место учења читања и писања на матерњем језику учи мађарски читање и писање.

Учитељство.

Представка сомборског средњег учитељског збора у питању појачке дужности. Вис. Школ. Сав. Слободни смо изнети жеље, које леже у срцима нашег учитељства, изнети наше мислење, да види високославни Школски Савет како учитељство мисли, да се те дужности ослободи.

Из наведених узрока јасно нам излази да учитељ није дужан бити црквени појац; настаје сада само то питање; како би се оно скинуло са учитељских леђа. Овај проблем хоћемо да решимо. И то тако, да оно не буде опасно ни по народ, ни по цркву, ни по школу.

По цркву не може бити опасно јер њој је свеједно, појао учитељ, појао ратар, свештеник, главно је да се та функција има свршавати.

По школу не може бити опасно. Вероисповедан карактер једне школе не огледа се у појању, већ у управи, наставном плану, администрацији и т. д. Нема тог државног закона који би само под тим уветом дозвољавао отворање једне вероисповедне школе, ако би учитељ био и појац. Опасност опстанка једне школе лежи баш у тој оптерећености учитеља. Учитељство је сувише оптерећено, малаксаће, те ће прво оно да сноси последице, а у другом реду школа. Тада не помаже ни појање.

Најважније питање, које би се имало решити било би то: хоће ли бити опасно по народ са религиозно моралне, културне и материјалне стране?

Са религиозно-моралне стране не да није опасно, већ је штетно и убитачно што је учитељ и појац. Наш народ ужива у лепом и складном појању. Лепота појања, лепо чинодјејствовање привлачи га у свети храм. Па је ли могуће да у сваком месту учитељ лепо поји? Не! Од стотине учитеља 10 лепо поје, а појање осталих немало утиче на живчани систем слушаца, па је сасвим природно, да народ изгуби вољу па похађање свете цркве. Једино због овог учитељског недостатка ра-

ђају се сукоби са свештеником и самим народом. Сасвим би друкчије стајала ова религиозно морална страна, када би свештеник заједно са учитељем спремао и одабрао особе са лепим гласовима, те би ти земаљски херувими величали име Божије и тада смо уверени, да би наш народ други осећаји привлачили у храм божји.

Цела тешкоћа овог питања лежи у материјалној несрећености нашег народа, а све остало не стоји. Аутентични разлози говоре томе у прилог. Тамо где су општине богате, оне саме издржавају појца. Појац поји, и видели смо да се народ није бунео што и учитељ не поји, нити пак видимо да је школа изгубила што од свога вероисповедног карактера. Тешкоћа овог питања лежи у томе, што би се на наш народ бацно нов намет. Овако пак народ, учитељском платом, има себи учитеља и појца.

О овој тешкоћи одбор је промишљао и дошао до тог резултата, да се појачко питање може решити врло лако. Ово питање остаје да га реше једино наше више власти.

До 1910. године треба да се уреди учитељско стање гледе плата. Ми верујемо да нам је за то уређење потребна велика свота новаца; хвала Богу, средстава за уређење имамо. За то нека се остави за сада уређење осталих сталежа, па све тежиште нека се положи на уређење учитељства. Тада би са учитељством свршили а остало би слободније поље за уређење осталих сталежа.

У нашој митрополији има око 200 општина са вероисповедним школама. Од ових многе очекују припомоћи. Од силног прихода наших народних добара та је свота сигурно већ сакупљена. По чувењу потребна је свота за коначно уређење 100.000 форината.

Сада настаје питање, колика би свота била потребна за уређење појачке дужности. Од 200 општина скоро 10 општина плаћају појце. 40 општина плаћале би појце из својих средстава, осталих 150 општина требале би добијати припомоћи за плаћање појаца.

Рецимо да појац добија годишње 100 форината па 150 општина потребна би била свота од 15.000 форината.

Када се жртвују 100.000 форината, могу се жртвовати и 15.0000 форината. Ово је тако мала свота, да је учитељство, као мисионар српске просвете за-

WWW.UNILIB.RS
УНИВЕРЗИТЕТСКА БИБЛИОТЕКА

служило да се у његову корист то-
лико жртвује.

Но ако и за сад не би могли набавити тих 15 хиљада форината, учитељство ће и тада бити обазриво те ће причекати једно 2—3 године док се не буде набавила и та потребна свота. Али том приликом нека се изрече да је учитељство дужно појати до 1912—14 године, а од те године коначно се ослобађа те дужности.

Тиме би се удовољило учитељству, вишој власти, народу а и онима, који се боје да неће бити појаца. У току од 3—4 године могу се на стотине појаца образовати. Око образована појаца наравно да би се свештенство побринуло, а учитељство свуда би му било при руци. Напомињемо, да би врло племенит задатак имали наши манастири, када би у свој задатак узели образовање појаца.

Да има средстава за уређење наших школа, а да има још сувишка, потврђују и саме изјаве чланова виших власти, који обећавају учитељству, да ће им се платити изједначити са платама државних учитеља. Ми у први мах желимо да се том сувишном свотом подмире трошкови око плаћања појаца, а остали сувишак нека се потроши на побољшање плата, а никако не можемо пристати на то, да нам се тај сувишак урачуна као награда за појање. Ми награде под дужношћу црквеног појца не желимо, већ желимо да се те дужности коначно ослободимо.

Као што видимо народ материјално не би био повређен, њега се издржавање појаца не би тицало.

Када би наша виша власт изрекла да учитељ није појац, да већину појаца она издржава, онда би био и онај 11 § XXVII законског чланка од 1907. године илузоран, који гласи: Ако вероисповедни учитељ врши и појачку дужност, онда се може у минималну плату урачунати и појачка награда. По наређењу наше више власти учитељ не би био појац, појца издржавају фондови, тада би јасно било, да би опћина имала бригу водити о учитељу а по 2 § XXVIII законског чланка минимална плата учитељска морала би бити ипак 1000 круна. Овим параграфом не наређује се да вероисповедан учитељ мора да буде појац, већ ако је и појац, онда овим параграфом хоће да се опћини терет плаћања

олакша. У нашем случају народ не би осетио терет, јер би појце фондови плаћали.

Високославни Школски Савете!

Слободни смо изпети још један начин, којим би се учитељство ослободило појачке дужности а који би начин зависно једино од Школског Савета и више никог.

У Школској Уредби ни помена нема о учитељу као појцу.

Појачка дужност натурена је дисциплинарним правилима.

О нашем питању решио је већ сабор. Остаје једино Школском Савету, да појачко питање уреди и то тиме, што при прописивању нових дисциплинарних правила не би унео појачку дужност.

Када би имали и правила без ове дужности, тада би учитељство било једино учитељ, а не појац. —

Високославни Школски Савете!

Цела наша жеља састоји се у овим тачкама:

1.) Нека високослав. Школски Савет при састављању нових дисциплинарних правила има на уму једино Школску Уредбу, те да у дисциплинарна правила не унесе и појачку дужност.

2.) Нека се не приморавају учитељски приправници, да морају стећи оспособљење и за појце, већ нека то оспособљење стиче само онај који хоће.

У Сомбору, 18. (29.) априла 1909 г.

Петар Лалашевић.

перовања.

Александар Коњовић.

в.м. председник.

Међусобно упознавање словенског учитељства. Јосиф Черни, председник савеза учитељских друштава у Чешкој, написао је два чланка у пед. лису „Česky Učitel“ позивајући чешке учитеље, да се баве изучавањем словенских језика, да се узмогнемо бар донекле разумети на нашим свесловенским учитељским састанцима, јер без тога узалуд је говорити о словенској узајамности. Навео је тамо и сва дела на чешком језику по којима се може изучавати по који слов. језик. За ову годину препоручује изучавање полског језика, јер ће се идућих ферија одржати конгрес слов. учитеља у Кракову, те да се разумемо.

Сада пак објављује „Češka Škola“ да је St. Forman, учитељ чешко-словенске академије у Прагу и тајник словенског клуба написао „Čitanky slovanskyh jazyk“. Цена је књизи 2 К 50 п. У поменутом листу приказана је читанка овако: „Ми, Словени, у већини се слабо знамо. Планемо и приљезни смо доста за узајамност, али брзо и охладнимо. Имамо добре намере, али их споро и тешко остварујемо. Ја познајем мало Чеха, који говоре којим другим слов. језиком. Али нас је опет за се више, него других Словена, који уче и уму чешки. Најпре треба да учимо руски и пољски, јер за те језике имамо највише ручних књига. У томе погледу престигли су нас Немци. Они имају више уџбеника немачко-словенских него ми. Ми нпр. немамо граматику чешко-бугарску.

Радосно поздрављамо ову књигу, која ће нас приближити осталим Словенима. Књига нас бар приближно упознаје са језицима племена словенских. У њој ће наћи младеж чешко-словенска кратко, али језгровито упућство о свему, што треба за почетак изучавања слов. језика и нарџа.

У I. делу читанке говори се о речн, наречју, језику и писму слов. народа. Занимљиви су одељци о азбуци разних Словена.

У II. делу су: басне, поучни чланци (правоученије) описи, приповетке, у разним слов. језицима. Молитва „Оче наш“ уведена је у свима слов. језицима. На крају су наведене Чесима неразумљиве речн. Писац напомиње, да је читанка слов. језика написана у цели, да би са овим почецима славистике ваљало упознавати младеж у свима чешким школама. Неспорно је, да ова читанка значи поспешење ширењу знаности о Словенству. Зато је препоручујемо. Желети је, да ускоро угледа света слично дело, али опширније и потпуније“.

Заиста, браћа Чеси раде. Наручио сам ово дело, те ћу Вам кроз извесно време реферисати о њему. За сада само упозорим браћу учитеље на ову читанку да је набаве, шатће и нама добро доћи.

С. Р—ћ.

Скупштина јужноугарског учитељског друштва. На главној скупштини „Јужноугарског учитељског друштва“ (Délmagyarországi Tanítóegylet) која је одржана 15—17. августа 1909.

у Жомбољи расправљале се међу другим и ове теме:

I. Учитељ у парламенту; а усвојена је ова резолуција:

1.) D. T. E. на основу доказане потребе и интересовања 30.000 учитеља, сматра за веома важно питање: заступство учитеља у парламенту, и већ при првим изборима за државни сабор поставиће у погодним срезovima кандидате учитеље, које ће потпомагати и морално а и материјално.

2.) До остварења овог питања, агитоваће у својој околини; замолиће братска друштва ради донашања сличног решења; очекује и морално обвезује сваког учитеља да све могуће чини за осигурање ове идеје.*

II. Реформне идеје, а усвојена је ова резолуција:

1.) У реформи школског надзорништва захтева:

а) Делокруг државног надзорништва да се подели на круг административни и стручни. На челу жупанијског школског округа нека стоји главни надзорник са академском спремом, али строго само са административним, правним и финансијским делокругом. Њему нека се додели кр. надзорник строго само са стручним делокругом. Кр. надзорници нека се именују искључиво из круга заслужних учитеља. Главни надзорници нека буду у VII. и VI., а кр. над. у VIII. и VII. плаћеном разреду. У сваком школ. округу нека се устроји по једно место за помоћника надзорничког, који ће вршити искључиво писарске дужности у надзорничкој канцеларији, а додељен ће бити у IX. пл. разред.

б.) У сваком административном срезу (közigazgatási járásban) нека буде по један искључиво из круга заслужних учитеља наименовани стручан надзорник с платом X. плаћ. разреда 3. степена. Делокруг нека му је: сваку школу у срезу месечно бар једанпут прегледати, стечено искуство писмено доставити кр. надзорнику, а у местима са више учитељских снага исте своје примедбе подврћи у месном учитељском збору и методској дискусији. Стручни надзорници појединих жупанија састају се годишње шест пута под председништвом кр. надзорника држе договоре ради једноликог методског поступка.

* У Данској има у парламенту 8 учитеља а само 7 адвоката.

2. Установу школског савета же-ли остварити на основу ових начела:

а.) У сваком жупанијском округу нека се установи школски савет из круга жупанијског учитељства и то из 36—72 лица. Половину чланова именује велики жупан на предлог др. надзорника, а другу половину бира само учитељство. Члан савета може бити само учитељ дотичне жупаније, стручни надзорници у савету имају само право саветања а право гласања тек ако их је учитељство изабрало за члана. Председник савета је кр. надз. а референт кр. пом. надзорник.

б.) Делокруг окружног шк. савета је решавати сва она школска питања која је до сад решавао жуп. адм. одбор изузимајући дисциплинарно суђење. Овај савет нека буде дакле, учитељу, шк. одбору и шк. старатељству (патронату) другостепена шк. власт.

в.) Истрагу на основу дисциплинарне пријаве против учитеља нека спровађа као и досад срески главни начелник (főszolgabíró); по сви истражни списи достављају се школском савету, који тајним гласањем решава да ли је крив или невин пријављени учитељ. Дисциплинарно судство нека је устројено по примеру грађанског поротног суда. Тужбу реферише кр. поднадзорник, а тужени може имати бранитеља. За доношање пресуде потребно је да је присутно 36 чланова, од којих може одбацити 12 тужилац а 12 оптужени, остали 12 пак пресуђују. Ако школски савет констатује невиност, престаје истрага, у противном случају казну изриче жупанијска дисциплинарна комисија.

г.) Школски савет надгледа и упућује омладинска кола (ifjúsági egylet) местимице их органише; оснива школске и народне књижнице, филијале за дечје проучавање, подиже народне читаонице, покреће антиалкохолне покрете, органише школе за даље образовање и т. д.

Д. Р.

Бедно стање учитеља у Хрватској и Славонији. Многи млади учитељи—це прелазе сада у Босну, јер су и тамо плате боље него овде. Многа су места празна, а на многима суплирају свештеници. На овој скупоћи не може се живети са 50 К односно 66 К 66 п. месечне плате. Толико данас има ваљана куварица и кочијаш, када урачуна храну и стан, још им је у толико боље, што добијају

и — напојницу. Дотле смо дотерали. Између многих, ево вам једног примера тога бедног стања.

Данас ми дође учитељица Олга М. из Н. у Срему, те ми са сузом у оку исприча, да напушта школу, јер не може живети са 50 К месечне плате. Т. ј. она би живела, да јој ко да храну и стан за ту своту. За стан и храну ишту 60 К, те би морао ко од њене сироте родбине доплаћивати 10 К, а о одељу и другом ни помена! Зар то није пронија, да нпр. њен ујак потпомаже образовање деце једног богатог села као што је Н. у коме ни ко не ће, осим једног сељака, ни да чује о каквој награди својој заиста вредној и честитој учитељици, јер, веле, не морају!

— Сада, првог јануара, рече, имала сам шест повчића у џепу, те нисам за чега имала да купим ни биљег за намирну. Стан ми је са храпом отказан, јер нисам могла платити толико, колико су искали. Новаца немам. Немам да купим ма само постеле у школски стан. Осим тога сам већ слушала разне гласове, када будем сама стаповала, јер сам сирота, па... ту јој поново навреше сузе.

Није ми даље причала, јер сам је разумео. Сетно сам се речи једног начелника, изговорених једној сиротој учитељици, када се тужила, да не може живети са том платом. Он намигну на њу, те рече: „Их, врајла! Такав „персун“, па да не можете живети!?!“...

Даље ми рече, да јој је ујак послао 20 К да може отпутовати, те ће код њега шити и заслуживати кору хлеба, али ће бити бар одговорна сама себи. И — отишла је и јавила претпостављеним властима зашто...

Да ли је заиста дошло дотле, да узвикнемо: Који народ не може издржавати своју основну школу, није вредан ни да је има!? Или: Да ли ће и даље уређење учитељског питања бити само кортешко сретство појединих странака?...

Ако је било до сада, одсада не ће. Учитељство треба да почне водити учитељско-просветно народну политику, те да потпомаже ону странку, која буде највише учинила за народ и његову просвету. До данас добро прођоше, политички и општински чиновници, те адвокати, па и финанси, жацдари, подворници и т. д. само народ и његова

УНИВЕРЗИТЕТСКА БИБЛИОТЕКА

просвета стоје ето, као што описасмо. Најпоеле тако нам и треба. Служилисмо појединим странкама, дизали друге, а ми можемо умирати од глади. Заиста жалосно, **С.**

Конгрес хановерских учитеља. Октобра 5. 6. и 7. о. г. одржан је конгрес покрајинског учит. удружења хановерских учитеља у Харбургу близу Хамбурга.

Расправљане су ове теме :

1.) Како да се успешно органише одбрана деце, ова тако знаменита задаћа садашњег века ?

Референт ове теме тражи законско уређење одбране деце, (код нас у Угарској је ово законом уређено још пре пет година) и да у овом послу узму учешћа, и поједине вероисповести. Расправљао је само о материјалној запуштености дечјој а моралну запуштеност је тек само додирнуо. (А код нас се у Угарској већ од пре подруг године наредбом министарства унутрашњих дела, узимају под државно окриље и морално запуштена деца (има их 50.000) за које се у четири велика завода стара „Земаљска Лига за одбрану деце“.)

Решено је да одбрану деце узме у своје руке удружење.

2. Шта да се захтева од основне школе с гледишта поповне, односно школе за даље образовање ?

Садржина овога захтева је ово : Нека се основна школа подреди циљу школе за даље образовање, с тога нека јој се градиво редуцира осим немачког језика и рачуна; у основној школи нека се васпита дете за самосталност и рад; слаби ученици нека се оделе, али и њима нека се даде заокружено образовање.

Што немачка школа за даље образовање има такве захтеве, може се растумачити тиме, што је ова установа тамо на високом степену развитка.

3. Школски надзор и школска управа.

Референт доказује да право техничког надзора припада држави, но у надзору треба да имају учешћа сви васпитни фактори, породица, школа, општина, црква. У Немачкој црква има већег уплива него код нас.

Окружне надзорнике треба именовати из круга активних учитеља; месни надзор нека се укине; место овог вођење школе нека се повери управитељу и месном збору; сваки

учитељ води свој разред са потпуном одговорношћу и само је одговоран надзорнику; на конференцијама нека има сваки учитељ право гласа; управитељ нека се именује из круга учитеља, али бее управитељског испита (Rektoratsprüfung).

4. Здравствено стање школа у провинцији.

Референт ове теме полази са становишта да је село извор физичке снаге народа. На ову сврху ваља употребити школу. Школска зграда нека буде тако савршено уређена са здравственог гледишта, да као пример служи за стан сељака. Настава нека не квари, но нек поправља чула. У горњим разредима место краснописа нека се учи наука о здрављу. У учитељским школама нека је засебан предмет наука о здрављу, која се полаже и при уч. оспособљењу. Школски лечник нека строжије пази на школу и школску децу.* Школске хигијенске ствари треба редовно расправљати на конференцијама, нека учитељска друштва по провинцијама установе засебне школско-хигијенске одборе. Учители нека држе родитељима предавања из науке о здрављу. **Д.**

Путујући учители у Босни и Херцеговини.

Огромни број нешпенога света и неразвијене културне прилике најширих слојева нашега народа у Босни и Херцеговини нагоне позване факторе на размишљање, како да се најуспешније доскочи томе великоме злу. Тако је Велики Савет увиђајући, да је број основних школа у тим земљама управо незнатан и према томе утецај њихов на подизање народне просвете мален, у овогодишњем прорачуну установио плате за неколико путујућих учитеља, којима би дужност била држати школе за децу и одрасле у њим крајевима, где у опће школе нема. Избор таквих учитеља обавиће се према закључку Вел. Савета, пошто се установи делокруг њихов и пропишу им се дужности.

Питомци из Босне и Херцеговине за вишу педагогију. Мостарски лист „Рад“ пише : „Како ће се у седници Вел. Савета већати о прорачуну за идућу годину, добро би било установити две, три стипендије за српске учитеље, који би били вољни наставити науке у високим школама Аустрије, Немачке, Швајцарске или Француске и проучити школске и

* У Пруској је заведена 1907. године установа школског лечника, али је као и код нас – у главном само на папиру.

У
Н
И
В
Е
Р
З
И
Т
Е
Т
С
К
А

Б
И
Б
Л
И
О
Т
Е
К
А

у опће просветне прилике у тим земљама. Више стручно и опће образовање таквих учитеља, као и богато искуство, које би стекли за време својих студија на страни било би од велике користи за нас при решавању многих стручних и практичних питања школе и народне просвете. На овај корак нека нас потакне и поступак земаљ. управе, која се брине за више образовање својих учитеља и увек имаде неколико учитеља-стипендиста на наукама изван наше земље.“

Кузман Миловановић.

епарх. школски референт бачки и будимски.

У среду 30. децембра (12. јануара 1910.) о. г. преминуо је у Новом Саду после дужег боловања Кузман Миловановић епарх. школски референт бачки и будимски.

Кузман Миловановић рођен је у Ст. Врбасу 1861. год., тамо је свршио и дѣњу гимназију, а за тим учитељску школу у Сомбору. Као млад кандидат учитељски учитељевао је кратко време у Бочари у Банату, затим у Сарајеву, а после тога на комуналној школи у Доњем Ковиљу у Бачкој. Овде је провео најлепше доба своје младости. Ту је и породицу засновао и по смрти прве своје жене и по други пут се оженио. У Ковиљу је био радо виђен члан друштва, тим више што је као млад учитељ засновао и дилетантеку позоришну дружину у чему је у својој колегици Д. Калићевој, сада удатој Пелешевој нашао вредну помагачицу. Као учитељ стекао је међу својом учитељском браћом и друговима угледа, да су га бирали за председника шајкашког средњег учитељског збора комуналних учитеља. После вишегодишњег учитељевања у Ковиљу буде изабран у Силбашу на срп. вероисповедну школу. Одавде је дошао у пролеће 1896. за учитеља у Нови Сад. У колу учитељском које се те и идуће године створило у Новом Саду, доласком неколико нових агилнијих учитељских снага и из неколицине дотадашњих већ новосадских учитеља, и Кузман је добио пов. делокруг. То коло учитељско како се видело тако на окупу, засновало је лист „Школски Одјек“, који је ишао затим, да пробуди нов живот у српској школи и учитељству. 10 сvezака тога

листа тачан су сведок шта је учитељство хтело и шта је и Кузман с тим учитељством заједно желео. И то је доба у којем је Кузман у друштву и братској љубави са осталим својим друговима, одлучно стајао у првом реду као борац за учитељска и школска права. На жалост прилике су утицале на њега тако, да је он променуо то своје држање. После тога је изабран за епарх. школ. референта.

Ми веома поштујемо оно пређашње доба и ону везу рада, братства и пријатељства с њиме, а да би касније његово држање подвржавали у овај мах критици. Жао нам је да је последњих година дошло до несугласица између њега и тог кола с којим је он радио, а тим новим својим држањем дошао у противност и са ширим круговима учитељским. Но као старом пријатељу, другу и брату и некадашњем прегаоцу за добру школску и учитељску ствар, над свежим његовим гробом кличемо: Нека је просто све! Лака ти земља друже!

*

Укоп пок. Кузмана обављен је у четвртак по подне. Опело је одржано у саборној цркви уз присутност преосв. г. епископа Митрофана Шевича и многобројног грађанства. При спроводу, код српске основне школе опростио се с покојником учитељ Т. Петровић у име новосадског месног учитељског збора, а на гробу се опростио с њиме М. Клицић. Осим новосадског учитељског збора били су на укупу учитељи из Ст. Футога, Ст. Врбаса и Ст. Шова.

Преглед књига.

L'Évolution Créatrice. Par Henri Bergson. Paris, Alcan, 1907., Стр. VIII+399. Цена?

Једно раније Берсоново дело: *Materie et Mémoire* побудило ме је да узмем у руке и ово његово најновије дело. Ово је дело, занста, особено и по стилу и по садржини. Француска оригиналност скроз на свакој страници. Ова анализа даће неку идеју о сврси горененисане књиге.

Историја еволуције учи нас да се људско схватање развило као анекс факултета акције. Због тога је то ванредно адаптирано да материја мисли, по, оно је неспособно да схвати живот, од чега је то само једна међу мно-

У
Н
И
В
Е
Р
З
И
Т
Е
Т
С
К
А
Б
И
Б
Л
И
О
Т
Е
К
А

У
Н
И
В
Е
Р
З
И
Т
Е
Т
С
К
А

Б
И
Б
Л
И
О
Т
Е
К
А

гим еманацијама. Категорије нашег мишљења су таман за „солидне ствари“, и науке, у колико се бави са неорганским, више је символничко и дотиче оно, што је тактуално; но, те исте категорије независне су од живота. Због тога, теорија живота не потребује теорију знања да себе очува од кривих тврдња несхватања, док теорија знања потребује теорију живота да покаже положај несхватања у историји еволуције. Та тема и надекватности мишљења према животу, што је укратко изражено у „Уводу“, потпуно је изведена у току књиге.

Главе I и II баве се еволуцијом живота и са садањим покушајима да се то протумачи. Фундаментални контраст за Бергсона није између духа и материја, већ између аниматног и инаниматног, органског и неорганског. Наше је биће непрестана мена: дурација, континуирни процес у времену је наша суштина. Сваки моменат нашег живота је ушчкни, јединствени моменат у јединственој преверсибилној историји. Егзистенција, опстанак свесних бића је континуирни процес самоства рања. Но, промене материјалних објеката, на сваки начин у сродним системима а изолованих помоћу науке, унапред су израчунати; они се могу понављати у времену, но, оне немају историје; т. ј. време не чини разлику инаниматном. Додуше то нити је истина о целини, — она траје и напредује — нити о живим бићима, која су системи у уској вези са природом и не са нашом извештаченошћу. То су индивидуе, јединке, а индивидуалност долази од живота: време делује на њих, јер оне расту и бивају старе. Због тога, се она мора класификовати са целином и са свешћу, а не са инаниматном материјом.

Према томе, живот је стварање, и развиће живота наличи развићу свести: он је континуиран, резултат је неизбројив са својим претходним појавама, низ је преверсибилан. Но ово се не припознаје од стране оних, који покушавају да еволуцију објасне у правцима или механизма или финализма. Ми морамо акцептовати факат трансформације; но, то се може објаснити или механички или теолошки. Механичка теорија очито се не да применити на процес стварања, јер она претпоставља да је све дато и да се све може израчунати, да уметницу ништа ново не постоји, да време нема никакву делотворност. Али

телеологија, ако она значи да свако биће извршује један иманентан план, она се разбија о факат, да су велики организми комплексније, сложајни мањих организама.

Ту критику наш аутор илуструје, са великом вештином с обзиром на специјални проблем ока, питајући како то, да се визија, виђење развило у две дивергентне линије еволуције, као што су у молуска и вертебрата, и енергично тврди да ни једна од модерних теорија није у стању одговорити на ово питање. У исти мах не признаје, да су новодарвинци у праву, када узрок варијација траже у језгри а не у држању индивидуе, и ако су они, вели наш писац, на кривом путу да су те терминалне разлике чисто случајне; док је Ајмер у праву кад тврди да је варијација у детерминирајућим правцима, и ако је на кривом путу кад то приписује само физичко-хемијским узроцима; и напослетку неоламарковци су у праву кад верују да је узрок ортогенезе психичан по својој природи, но на кривом су путу кад то тако јако асимилију са нашим индивидуалним настојањем. Ту је посреди дубље настојање, један једини напор живота, или како то Бергсон назива *élan vital*. Тај животни импулз запета не циља у репрезентоване сврхе, већ има један правац, који се не да унапред израчунати, већ се даде увидети *post factum*, и не може се протумачити ни са каквом механичком теоријом. Све дотле док у обзир узимамо само комплексну структуру, не можемо објаснити аналогни карактер вертебрата (кичмењака) и молуска (мекушаца) већ је функција визије (виђења) проста а не сложена, и комплексност структуре представља не средства, што се примењују са животом у свом „*marche à la vision*“, већ се чудовишта прелазе. „Живот је пре свега тенденција да се активеше на сурову материју“, и да настане делотворно виђење, као и васколика перцепција (опажање), та се мора „канализирати“ тако да сличност што се јавља у дивергентним правцима развића изражава сличан степен постигнућа функције.

Али, могли би запитати нашег аутора, да ли је тај *élan vital* нешто више него ли једно име за проблем? Да ли се ишта може о томе противно казати? Још је чуднија Бергсонова идеја, да у интелигенцији имадемо застој, закржљало стање стваралачког (креа-

тивног) процеса, као да концептуално мишљење нема волицијони карактер. Откуд то да у један мах може бити и примарна тенденција живота и интерупција животног реда? Тако је исто опскурно како интелигенција икад може *toucher quelque chose de l'absolue* кад је то адаптирано само на материјални ред и материјални ред није позитиван већ једна привација. Према том мишљењу, и ако је ово дело у пеку руку ђенијално написано ипак му је филозофска основица дефективна, ненаучна.

Др. П. Р. Радосављевић, Њујорк.

Б Е Л Е Ш К Е.

У спомен Вељка Константиновића. Додносимо слику овог врлог родољуба српског који је на просветне цели оставио знатан део својег иметка. Он је преминуо прошле године фебруара месеца у Панчеву, као умировљени државни учитељ панчевачки, члан „Матице Српске“, добротвор и један од највреднијих и најсавеснијих растуривача „Српске књижевне Задруге“, редован члан „Српског учитељског конвикта“ у Н. Саду и члан „Српског народног позоришта“ у Н. Саду.

На самртној постељи сетно се наших установа, те је оставио 50 акција панчевачке кредитне банке свака у вредности од 200 К панчевачкој српској вишој девојачкој школи; 1000 К панчевачкој српској радничкој школи; 1000 К глумачком пензионом фонду срп. народног позоришта у Н. Саду, који ће се легати из оставине имати издати после смрти верне му љубе Анке, која ће доживотно имати да ужива сав иметак.

Вредан је био целог свога живота, штедео је али је умео и да чува и као што видимо сачувао је, да своме народу да.

Слава нека је овом врлом родољубу народном!

Промена у епарх. надзорништву бачком. Президијално је постављен да отправља послове епарх. шк. референта бачког проф. Јован Живојновић.

Промена у учитељском особљу. Епархијски Школки Одбор у Темнишвару, по потреби службе, преместио је свршетком I. течаја Катицу Радосављевићеву привремену учите-

љицу из В. Бечкерека у Сентпетер, а за В. Бечкерек је именовао на њено место Отилију Јовановићку рођ. Стајић. — Министар просвете именовао је за учитеља на чурушкој општинској школи Теодора Касапиновића. — Милица Стојшић рођ. Деметровић, учитељица у Срп. Сент-Петру, ступила је у мировину 1. јануара 1910.

Једна ретка прослава. Лист наше браће словеначких учитеља „Učiteljski Tovariš“ славно је 1. својим бројем за 1910. год. 50 година свога опстанка. Заиста ретка прослава нарочито код нас Словена. Срдачно честитамо ову славу и желимо му да и даље неустрашиво заступа добро и напредак словеначке школе и учитељства. У идућем броју донемо опширније податке о тој слави.

Престао „Néptanítók Lapja“. С обзиром на ех—lex министар Апоњи није дозачно трошкове на „Néptanítók Lapja“.

У време када је овај лист покренут, био је веома потребан. Требало је упућивати, учити, васпитати учитеље на стручан рад, и попуњавати им знање. Није било других стручних листова и он је једини информисао учитељство и публику о новим школским реформама, агитовао да се организују учитељска удружења, и комуналне школе. Но у току времена са развјетком разних политичких прилика утицао је тај однос и на кругове који су управљали тим листом и мађарско учитељство уписује му у грех, да је развијао једно време штреберство и лични егоизам, с тога ни мало не жали за њим. Ово његова доба није могло учитељство да заборави ни онда, кад је лист под смишљеним уређивањем Бенедека Елека почео знатно да напредује.

„Н. Ј.“

Спајање мађарских педагошких листова. Мађарски педагошки листови: „Néprevelők Lapja“, „Népművelés“ и „Magyar népiskola“ спојили се у један лист и излазиће од сад под називом „Népművelés“. У редакцијони одбор ући ће и досадашњи уредници сва три листа.

Др. Валтер Бион. Летос 7. августа сахрањен је у Цириху др. Валтер Бион оснивач феријалних колонија. Живео је 80 година. Његовим утицајем освежило се и оснажило хиљадама деце. Био је то човек мислен, раден, речит, хумориста и доброг срца. Све те одлике спојиле се у заједничку снагу

да послуже добру човечанства. Био је свештенички син и учио се у Цириху и Пиллингаху. Већ у првом добу својега свештениковања пошао је путем, да као прави пријатељ народа свугде где је потребно теши, помаже, штити. Друштвени рад на оснивању сиротишта, окружних болница и сличних установа, довео га је у Цирих. Сви филантропски потхвати у том месту у тесној су вези с његовим именом, међу њима завод за набавку рада, средишњи дом за реконвалесценте, санаторијум за сушичаве, завод за лечење пијаница, завод за рахитичну и шкрофулозу децу и др. Највише старања посветио је деци, нарочито запуштеној деци. Највише се раширила његова идеја о феријалним колонијама. Слабуњава бледа деца изазвала су у њему саучешће. У планинском ваздуху требало је ту децу о школском одмору освежити и заруменити. Прве феријалне колоније 1875. изазвале су чуђење, симпатију и критику, данас сва већа места целог просвећеног света шиљу своју децу на село, у планину и на море. Заслуга је његова, да су феријалне колоније постале великим друштвеним средством за лечење. Одабирање деце створило је кругове за унапређење деце, много профилактичних установа и др. Цирих је одликовао Биона почасним грађанством, свучилиште почасним докторатом (тако и женевишки универзитет), француска влада дала му је наслов официра академије, а први конгрес за феријалне колоније, изабрао га је за почасна председника. Име Валтера Биона, трајно ће бити записано у низу великих добротвора омладине.

Словенска школска деца у Прусској. У год. 1906. било је у Прусској 6,554.837 школске де-

це, од тих је било 5,654.432 немачке народности и 900.495 других народности. Пољске деце било је 864.175, ческе 18.555, лужичко-српске 12.102.

Једна школска соба у Бугарској. У селу Проваленици у Радомиреком округу, школа је једно старо, искрпљено здање, са две собе, једна је дуга 5 м.; висока 2-20 м.; а широка 4-50 м. Има у њој 50 к. м. ваздуха. У њој се учи 50 ученика; на једног долази 1 к. м. ваздуха! Друга је нешто већа, а и у њој има толико ученика. У току година остало је у томе селу на 60% неписмене деце. Ове године ће 120 деце остати без школе.

Доњаоустријско учитељство одржало је у Бечу 19. децембра збор на којем је, поводом све веће скупоће, тражило повишење плате.

Јавна дечја читаоница отворена је у Франкфурту на Мајни. Задаћа јој је да децу сачува од читања деморалишућих књижица дедективних.

Обрана деце у северној америчкој унији. Сенатор Бевриц изнео је предлог за доношање закона против дечјег рада по фабрикама. Изнео је да у америчким творницама умире годишње 10.000 деце, а четврт милијуна тих сиротана пропада дегенерисано и болесно.

Овај број „Шк. Гл.“ касније је изашао због болести два слагача, чиме је ненадно смањена слагачка снага у штампарији, а послови се намножили.

НОВЕ КЊИГЕ.

Историја Српскога народа, за III. и IV. р. срп. осн. шк. у Босни и Херцеговини, израдио Стево Калуђерић, управитељ срп. осн. и више дев шк. у Сарајеву. Цена 1 К. Моетар изд. Пахера и Кисића.

O interesu ili zanimljivosti, napisao Dr. Dane Trbojević, preštampano iz „Nast. Vjesnika“ XVIII. Zagreb. Zemaljska Tiskara.

Овим бројем завршује се друга година „Школ. Гласнику.“ Лист ће излазити и у год. 1910., а радиће у правцу којег се до сад држао. Српска и словенска педагошка штампа с којом је имао везе „Шк. Гласник“, изрекла је повољан суд о њему.

Браћа учитељи у ови крајеви прихватили су га, и ако има један део међу њима, који читају а не плаћају.

Ми молимо ону браћу, која читају овај лист, а претплатом га се редовно сећају, да учине то и за идућу годину, а неплатишама нећемо више шиљати лист.

Уредништво и администрација
„ШКОЛСКОГ ГЛАСНИКА.“

Кава — та племенита биљка — добила је суварницу. — Ну ова је не ће, нити хоће да потисне из дневног потрошка. Шта више она само олакшава одучење ужитка зрнате каве онима, који је из буди којег разлога не могу или не смеју да пију. Та се специјалитета зове: Франкова „Перл-раж“ или укратко „Перлро“.

Ова ће специјалитета ражи својим изврвеним кусом сигурно сваког љубитеља каве задовољити. Укус изварка — приређеног од ове специјалитете — тако је сличан кусу праве каве, да се готово не може веровати, да изварак, приређен од ових красних, на нашим пољанама узраслих и особитим начином пржених зрна ражи не садржава и праве каве.

Пријатна и угодна горчина „Перл-ражи“ донаша са собом, да се нећа чим чешће, тим радије пије. Предност овог производа лежи баш у томе, што нема оног слатког, одвратног куса, као н. пр. јечмена сладна кава, која баш због тога — кад се дуже времена није досади.

Придода ли се том изварку јоште мало и познатог и особито обљубљеног правог „Франковог“ додатка за каву, биће иста још бољег и течнијег куса, те лепше боје.

Брати Срби!

Помажите своју словенску браћу Чехе!

ВИЈОЛИНЕ

е омотачем

$\frac{3}{4}$ или $\frac{4}{4}$ К 9—11.—; 14—16.—

У КУТИЈИ С ОМОТАЧЕМ

бр. 0 за 19 К	lit. А за 50 К
бр. 1 за 21 К	lit. В за 5 К
бр. 2 за 25 К	lit. С за 80 К
бр. 3 за 30 К	lit. D за 100 К
бр. 4 за 40 К	lit. Е за 130 К

V. F. Červený и синови,
ц. и кр. дворска фабрика инструмената за свирку
у Краљевом Грацу (Königgrätz)
Најпотпунији инструменти за свирку од дрвета и од метала.

НАЈВЕЋИ ИЗБОР КАЛЕНДАРА

цма у књижари учитељског д. д.

„НАТОШЕВИЋ“ У НОВОМ САДУ.

За год. 1910. изашли су и разашљу се:

ВЕЛИКИ ОРАО са 88 врло лепих слика.

Цена К 1.—

ГОДИШЊАК најстарији велики српски календар са многим сликама.

Цена 70 фил.

Велики Србобран,

Херцег-Босански.

Цена 60 фил.

Мањи календари:

ПЛАНЕТАР оо **РУЖИЦА**

Цена 40 фил.

Мали календари:

СРБИН, ОРЛИЋ, ЦРНОГОРАЦ, ХЕРЦЕГОВАЦ, БОСАНАЦ, ДАЛМАТИНАЦ, СРЕМАЦ, ЛАСТА, НОВОСАЂАНИН, БАЧВАНИН а 30 фил.

НАТОШЕВИЋ календар за цеп а 20 фил.

Календар на зид, са ликом Натошевића. Цена 40 фил.

Траже се поверљиви комисионари.
Препредавцима највећи радат.

„Школски Гласник“ излази у Новом Саду 15. и 30. дана сваког месеца осим јула и августа. Стаје на четврт године 2 К или 2⁵⁰ динара. Огласи се рачунају по 6, 5 и 4 К од четвртине стране, и то ако је оглас изашао у листу 1 пут или 1—5 пута или 6 и више пута. Рукописи и прегледна шиљу се на: **Уредништво „Школског Гласника“, Нови Сад (Ujvidék).**

Издаје: **Бока Михајловић**, учитељ.

Одговорни уредник: **Гавра Поповић**, умир. учитељ.

Штампарија Учитељског деоничарског друштва „Натошевић“ у Новом Саду.

УНИВЕРЗИТЕТСКА БИБЛИОТЕКА